

Vilja hade hon. Det insåg hon plötsligt efter att i årtal ha spåkt sig. Men till vad fanns viljan? Brytpunkt. När livet vänder. Därför att du själv vill. Eller för att något drabbar. Under det gångna året har Ung Idag skrivit om människor för vilka livet plötsligt vänt. Den här gången handlar det om Lisa, 24 år. För några år sedan tog hon sig ut ur ett anorektiskt helvete.

Att dö eller leva – jag måste välja

"Jag kände mig mycket lugn och mycket tom, så som ögat i en urvelstorm måste känna sig, när det långsamt rör sig framåt mitt i det omgivande tumultet." Ur *Glaskupan* av Sylvia Plath.

Bara några få månader före gymnasieexamen blev allt för mycket för Lisa. 18 år gammal fick hon ett mentalt sammanbrott. Det här är Lisas berättelse om vad som hände och hur hon lyckades bygga upp ett självständigt liv.

Jag satt och pluggade när de obehagliga och konstiga känslorna plötsligt dök upp. När jag var ute och gick verkade det som om beröringen med marken försvann. Jag förlorade kontakten med omgivningen och greps av panik. Jag skrek i timmar utan att veta var jag befann mig. Kanske var undernärningen från anorexin den utlösande orsaken.

Det har gått sex år sedan det hände. I dag ser Lisa tillbaka på händelserna med den läkande distans som tiden ibland erbjuder. Mönster och samband har blottlagits i det som tidigare var ett intrasslat nystan av känslor.

Den flicka som sitter framför mig och dricker kaffe ser glad ut. Hon har lätt att formulera sig, men trots att hon talar i jagform låter det hon säger ofta frävarande. Det är nästan som om historien hon berättar handlar om en främmande person. De stora, bruna ögonen är koncentrerade när orden väljs.

"Bil för bi, matade jag närmast med alla mina kläder, och de grå tygbyxorerna fruktade föddrande int och allt som skän av en diskad människa, för att stå sig när än här, än där, exakt var skulle jag aldrig få vara."

Tre dagar efter nyårsafon 1988 skrevs hon in på en psykiatrisk avdelning för en två veckor och för att hennes mamma skulle tillåtas koppla av ett tag. Läkaren som stod för beslutet hade också sagt att Lisa bara behövde stanna i en vecka och att avdelningen var öppen. Att alla dörrar och alla fönster var låsta upptäckte hon fort. Golvet hade klätts med hygieniska plastmatror och de glada rosa och röda kuddarna i fursofforna var utspridda i alla riktningar. Mängder av krukväxter kantade de ljusgröna väggarna som fläckvis täckts med abstrakt konst.

– De tog ifrån mig nycklar och glasflaskor för att jag inte skulle skada mig själv. Nu är jag tacksam för vad de gjorde, men då upplevdes det som övergrepp och förrädning.

Självmodet lurade i bakgrunden som en möjlig utväg. Det var aldrig långt ifrån att genomföras. Före vistelsen på sjukhuset var det handligen som kunde befria henne från sig själv. På sjukhuset lekte hon med tanken för att slippa från tillvaron som inlöst.

"Det enda rätta var att jag dränkte mig direkt. Så jag stannade upp. Jag förde händerna till bröstet, böjde huvudet och dök och skövtvättade diskan med händerna. Vattnet pressade mot min trumhinna och mot hjärtat. Jag arbetade mig ner, men innan jag visste ordet av, hade vattnet spottat upp mig i salen och världen glittrade runt omkring mig som blå och gröna och gula halvdelstenar."

Rummet Lisa fick delade hon med en senil, gammal kvinna. Första natten grät hon sig igenom. Nästa dag hade hon samlat sig så pass mycket att hon orkade tala om för personalen hur omöjligt det var att stanna kvar, att hon måste bli utskriven. Nä-

ter det att hon hade skrivits ut och det endast var tre månader kvar till den examen hon inte tog denna vår, förstod Lisa själv att hon måste tillbaka till sjukhuset. Hon placerades även nu på en vuxenavdelning med äldre patienter som var betydligt sjukare än hon var. Rop på hjälp ökade från de olika rummen.

Jag ansågs som ovanligt självmodsbenägen och någon övervakade mig därför ständigt. Det spelade ingen roll om jag var utomhus eller på toaletten. Hela tiden fanns ett extra par ögon som betraktade varje litet steg jag tog.

De andra patienterna tyckte att det var roligt med en ung flicka som medpatient. Lisa blev den som fick lyssna till deras bedrövelser, vara deras biktmoder. All världens sorger sköjde över henne. Hon gjorde erfarenheter under vistelsen där som senare blev svåra att få besvarade hos människor i hennes egen ålder. Lisa blev både lastgammal och hämrad – hennes upplevelser förvandlades till stopplockar som hindrade den personliga utvecklingen på flera sätt.

Jag kommer ihåg samlingarna när vi träffades på mornarna och turades om att läsa från tidningarnas förstasida och när vi sjöng Bellmansånger

som hon höll tillbaka inom sig. Hon var arg på pappan som försvann och på alla andra som inte funnits där tillgängliga. När hon inte orkade rika värden mot omgivningen vände hon den mot sig själv.

"Mamma hade inte lämnat oss på hans begravning för vi var små då, och han hade dött på sjukhuset. Så kyrkogården och till och med hans död hade alltid tyckts mig överklig. Jag kunde inte förstå varför jag grät så försvunnet. Så som jag idag att jag aldrig hade gråtit över pappans död. Mamma hade inte heller gråtit."

En dag blev Lisa varse hur tre alternativ existerade för henne i framtiden: att dö, att vara levande död med anorexi eller att leva. Hon hade nämligen insett att det inom henne rymdes en stark vilja. Resultatet av den var viktninskningen med 17 kilo. Om den kraften kunde vändas i rätt riktning, tänkte hon en dag. I det ögonblicket påbörjades tillfrisknandet.

När de andra klasskompisarna var samlade på skolgården på examensdagen, gick hon dit. Det var en viktig manifestation. Till en början oroades hon sig för hur de skulle reagera, men de var väldigt vänliga och uppmuntrande. Sedan flera år tillbaka fanns också önskan om att komma in på den eftertraktade designskolan.

Till och med som patient på sjukhuset hade jag tagit en kvällskurs i ämnet. Drivkraften slumrade hela tiden. Ur drömmen var det min egen skapades ett rum att leva i.

Det tog tid innan Lisa förstod varför hon blev sjuk. Då, när hon befann sig mitt i det tumultet, stod hon oförstådd och såg på hur tillvaron löstes upp. Nu ser hon klart på vilka krafterna var som drev henne att bli en anorektiker och bryta stegen.

Flera svåra omständigheter föregick sammanbrottet. Eventuellt var anorexin deras sista synliggörare. Under flera år hade jag svulstigt mig små förtäringar med kroppen manifestationsförmågan, självhatet. Till slut fick jag nästan en kick av att spåka mig, av att långsamt vända mig till döds, av att vara

som hon höll tillbaka inom sig. Hon var arg på pappan som försvann och på alla andra som inte funnits där tillgängliga. När hon inte orkade rika värden mot omgivningen vände hon den mot sig själv.

"Mamma hade inte lämnat oss på hans begravning för vi var små då, och han hade dött på sjukhuset. Så kyrkogården och till och med hans död hade alltid tyckts mig överklig. Jag kunde inte förstå varför jag grät så försvunnet. Så som jag idag att jag aldrig hade gråtit över pappans död. Mamma hade inte heller gråtit."

En dag blev Lisa varse hur tre alternativ existerade för henne i framtiden: att dö, att vara levande död med anorexi eller att leva. Hon hade nämligen insett att det inom henne rymdes en stark vilja. Resultatet av den var viktninskningen med 17 kilo. Om den kraften kunde vändas i rätt riktning, tänkte hon en dag. I det ögonblicket påbörjades tillfrisknandet.

När de andra klasskompisarna var samlade på skolgården på examensdagen, gick hon dit. Det var en viktig manifestation. Till en början oroades hon sig för hur de skulle reagera, men de var väldigt vänliga och uppmuntrande. Sedan flera år tillbaka fanns också önskan om att komma in på den eftertraktade designskolan.

Till och med som patient på sjukhuset hade jag tagit en kvällskurs i ämnet. Drivkraften slumrade hela tiden. Ur drömmen var det min egen skapades ett rum att leva i.

Det tog tid innan Lisa förstod varför hon blev sjuk. Då, när hon befann sig mitt i det tumultet, stod hon oförstådd och såg på hur tillvaron löstes upp. Nu ser hon klart på vilka krafterna var som drev henne att bli en anorektiker och bryta stegen.

Flera svåra omständigheter föregick sammanbrottet. Eventuellt var anorexin deras sista synliggörare. Under flera år hade jag svulstigt mig små förtäringar med kroppen manifestationsförmågan, självhatet. Till slut fick jag nästan en kick av att spåka mig, av att långsamt vända mig till döds, av att vara

som hon höll tillbaka inom sig. Hon var arg på pappan som försvann och på alla andra som inte funnits där tillgängliga. När hon inte orkade rika värden mot omgivningen vände hon den mot sig själv.

"Mamma hade inte lämnat oss på hans begravning för vi var små då, och han hade dött på sjukhuset. Så kyrkogården och till och med hans död hade alltid tyckts mig överklig. Jag kunde inte förstå varför jag grät så försvunnet. Så som jag idag att jag aldrig hade gråtit över pappans död. Mamma hade inte heller gråtit."

En dag blev Lisa varse hur tre alternativ existerade för henne i framtiden: att dö, att vara levande död med anorexi eller att leva. Hon hade nämligen insett att det inom henne rymdes en stark vilja. Resultatet av den var viktninskningen med 17 kilo. Om den kraften kunde vändas i rätt riktning, tänkte hon en dag. I det ögonblicket påbörjades tillfrisknandet.

När de andra klasskompisarna var samlade på skolgården på examensdagen, gick hon dit. Det var en viktig manifestation. Till en början oroades hon sig för hur de skulle reagera, men de var väldigt vänliga och uppmuntrande. Sedan flera år tillbaka fanns också önskan om att komma in på den eftertraktade designskolan.

Till och med som patient på sjukhuset hade jag tagit en kvällskurs i ämnet. Drivkraften slumrade hela tiden. Ur drömmen var det min egen skapades ett rum att leva i.

Det tog tid innan Lisa förstod varför hon blev sjuk. Då, när hon befann sig mitt i det tumultet, stod hon oförstådd och såg på hur tillvaron löstes upp. Nu ser hon klart på vilka krafterna var som drev henne att bli en anorektiker och bryta stegen.

Flera svåra omständigheter föregick sammanbrottet. Eventuellt var anorexin deras sista synliggörare. Under flera år hade jag svulstigt mig små förtäringar med kroppen manifestationsförmågan, självhatet. Till slut fick jag nästan en kick av att spåka mig, av att långsamt vända mig till döds, av att vara

som hon höll tillbaka inom sig. Hon var arg på pappan som försvann och på alla andra som inte funnits där tillgängliga. När hon inte orkade rika värden mot omgivningen vände hon den mot sig själv.

"Mamma hade inte lämnat oss på hans begravning för vi var små då, och han hade dött på sjukhuset. Så kyrkogården och till och med hans död hade alltid tyckts mig överklig. Jag kunde inte förstå varför jag grät så försvunnet. Så som jag idag att jag aldrig hade gråtit över pappans död. Mamma hade inte heller gråtit."

En dag blev Lisa varse hur tre alternativ existerade för henne i framtiden: att dö, att vara levande död med anorexi eller att leva. Hon hade nämligen insett att det inom henne rymdes en stark vilja. Resultatet av den var viktninskningen med 17 kilo. Om den kraften kunde vändas i rätt riktning, tänkte hon en dag. I det ögonblicket påbörjades tillfrisknandet.

När de andra klasskompisarna var samlade på skolgården på examensdagen, gick hon dit. Det var en viktig manifestation. Till en början oroades hon sig för hur de skulle reagera, men de var väldigt vänliga och uppmuntrande. Sedan flera år tillbaka fanns också önskan om att komma in på den eftertraktade designskolan.

Till och med som patient på sjukhuset hade jag tagit en kvällskurs i ämnet. Drivkraften slumrade hela tiden. Ur drömmen var det min egen skapades ett rum att leva i.

Det tog tid innan Lisa förstod varför hon blev sjuk. Då, när hon befann sig mitt i det tumultet, stod hon oförstådd och såg på hur tillvaron löstes upp. Nu ser hon klart på vilka krafterna var som drev henne att bli en anorektiker och bryta stegen.

Flera svåra omständigheter föregick sammanbrottet. Eventuellt var anorexin deras sista synliggörare. Under flera år hade jag svulstigt mig små förtäringar med kroppen manifestationsförmågan, självhatet. Till slut fick jag nästan en kick av att spåka mig, av att långsamt vända mig till döds, av att vara

Illustration: GUNNAR ENGSTRÖM

"Jag hade inte sovit på tjugo nätter. Jag tänkte att det skönaste i världen måste vara skugga, skuggans otaliga rörliga former och återvändsgränder. Det fanns skugga i hyrdörrar och garderobers och revallor, och skugga under has och träd och stenar, och skugga längst inne i folks ögon och leenden, och skugga, multas av skugga, på jordens nattsida."

Samliga citat är hämtade ur Sylvia Plaths bok *Glaskupan*.

"För den som sitter i glaskupan, tom och stel som ett dödt apelsin, är världen själv den enda drömmen. En ond dröm, jag kom ihåg allt. Kan sketskulen glömska, som ett slags öns, förfärlig och tåka över dig. Men de var en del av mig. Övar mitt landskap."

Fotnot:

De kursiverade avsnitten är hämtade från den amerikanska poeten Sylvia Plaths självbiografiska bok *"Glaskupan"* (Trevi AB). Den handlar om Plaths 19-åriga alterego Esther Greenwood som vinner en tävling och får arbeta på den stora damtidningen. Boken utspelar sig i början av 1950-talet när Esther skapar sig en självständigt identitet. Den handlar också om färdan mot, i och ut ur en psykisk sjukdom.

TIM HEBB